

підприємствах харчової промисловості саме з урахуванням тенденцій розвитку інноваційного середовища. Саме використання операцій маркетингових досліджень сприяє задоволенню суспільних потреб за рахунок новітніх рішень, зменшення ризику під час ухвалення рішення щодо доцільності продовження інноваційного процесу і ризику комерційних прорахунків. При просуванні інноваційного товару на ринок також необхідне використання такого інструменту, як маркетинг розвитку новацій.

1. Друкер П. *Бизнес и инновации* / Друкер П.: Пер. с англ. – М.: ООО “И.Д. Вильямс”, 2007. – 432 с.
2. Первушин В.А. *Проблемы управления инновационным развитием предприятия* / В.А. Первушин // *Интеллектуальная собственность*. – 2005. – № 2. – С. 17–21. 3. Имамутдинов И. *Пройти пубертатный период* / И. Имамутдинов, Д. Медовников, С. Розмирович // *Эксперт*. – 2009. – № 2(641). – С.4–7. 3. Шумпетер Й. *Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры)* / Пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с. 4. Мэнсфилд Э. *Экономика научно-технического прогресса* / [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1970. – 171 с. 5. Завлин П. *Инновационная деятельность в условиях рынка* / Завлин П., Ипатов А., Кулагин А. – СПб.: Наука, 1994. – 190 с. 6. Мединський В.Г. *Инновационный менеджмент* / В.Г. Мединський. – М.: ИНФРА-М 2002. – 295 с. 7. Краснокутська Н. В. *Инновационний менеджмент* / Н.В. Краснокутська [навч. посіб.]. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с. 8. Сахал Д. *Технический прогресс: концепции, модели, оценки* / [пер. с англ.; Под ред. А.А. Рывкина]. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 366 с. 9. Kennedy C. *Induced Bias in Innovation and the Theory of Distribution Economic Journal*. – 1964. – no 74, – P. 541–548. 10. Schmookler J., *Economic Sources of Inventive Activity / Journal of Economic History*. – 1962, – № 22. – P.1–20. 11. Крисанов Д. *Инновационный фактор розвитку харчової промисловості України* / Д. Крисанов // *Економіка України*. – 2007. – № 4. – С. 72–83. 12. Семенів О.М. *Інтеграційні аспекти прискорення інноваційного процесу на підприємствах України* / О.М. Семенів, І.І. Грибик // *Зб. наук. праць: Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Приазовський держ. технічний ун-т*. – 2008. – С. 238 – 241.

УДК 330.341.1:332.1

Н.С. Куцай

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

© Куцай Н.С., 2010

Предметом дослідження статті є оцінка інноваційного потенціалу регіонів держави за 2005–2008 роки, через аналіз часткових потенціалів (кадрового, науково-дослідного, матеріально-технічного, ринкового, інформаційного, фінансового), що формують загальний інноваційний потенціал регіону.

Ключові слова: інноваційний потенціал, оцінка та аналіз інноваційного потенціалу, кадровий, науково-дослідний, матеріально-технічний, ринковий, інформаційний, фінансовий потенціали.

Subject of the article is an estimation of innovative potential of state regions during the years 2005–2008, by using the analysis of partial potentials (human resources, research, market, information, financial) that form overall innovative potential of region.

Keywords: innovative potential, estimation and analysis of innovative capacity, personnel, research, logistics, market, information and financial potentials.

Постановка проблеми

Актуальність аналізу рівня інноваційного потенціалу кожного з регіонів України пояснюється насамперед особливостями соціально-економічних процесів у регіонах, які через історичні, соціально-культурні, природні та економічні причини мають і багато специфічних відмінностей. Відповідно без детального аналізу інноваційного потенціалу регіонів невиправданими або ж ситуаційними будуть усі дії щодо формування та становлення інноваційної політики в регіонах України.

Джерелом числових значень показників, відібраних для розрахунку рівнів цих потенціалів, будуть дані Державного управління статистики, Міністерства фінансів України, експертні дані тощо. Оцінка здійснена за

період 2005 – 2008 рр., що дасть змогу відстежити динаміку окремих показників, рівнів часткових складових інноваційного потенціалу України та виявити відповідні тенденції змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Існує доволі значний за обсягом та спектром шар сучасних досліджень цієї проблематики. Не зменшуючи значущості внеску інших дослідників, можна відзначити праці Буркинського Б. та Лазаревої Є., Гейця В., Жихор О., Кульчицького. І., Козоріз М., Коноваленка М., Краснокутської Н., Любіча О. та Харазішвілі Ю., Овечкіної О., Смерічевської С. та Сидич О., Стадника В. та Йохна М., Чухрай Н., Федулової Л., Філіпішиної Л. та Бойко Ю. та багатьох інших учених, які торкалися проблем оцінки потенціалу як на рівні держави, так і на рівні окремих регіонів, підприємств. Однак досі не склалось єдиного підходу щодо аналізу та оцінки інноваційного потенціалу регіону. На загальнодержавному рівні питанням аналізу інноваційного потенціалу регіонів також приділяється значна увага. Сьогодні існують методичні рекомендації Міністерства фінансів України, Національної академії наук України, Міністерства економіки з питань європейської інтеграції України, Міністерства з промислової політики України, Міністерства освіти та науки України щодо розроблення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівня, які за набором показників оцінки та її характером є, швидше, оцінкою інноваційної діяльності регіону.

Постановка цілей

Мета статті – проаналізувати та дати відповідну оцінку рівню інноваційного потенціалу в регіонах держави за кожним із часткових показників, які формують загальний інноваційний потенціал.

Виклад основного матеріалу

Особливо важливою складовою є наявність кадрів спеціалістів і вчених, що забезпечують інноваційний процес новими знаннями, ідеями, винаходами, ноу-хау, новими технологіями. Тому збереженню та розвитку такої складової інноваційного потенціалу регіону, як кадровий потенціал, необхідно приділяти дуже велику увагу.

Цільове завдання аналізу цього потенціалу – визначення стану і рівня забезпеченості, використання та збереження кадрів наукової та науково-технічної діяльності [2].

До оцінки цієї складової ми ввели такі показники, як підготовка кандидатів і докторів наук, працівників наукових організацій, кандидатів та докторів наук, працівників-сумісників, які виконують наукові та науково-технічні роботи.

Після набуття державою незалежності спостерігається стрімкий розвиток мережі закладів, що здійснюють підготовку наукових кадрів. За останні сім років як кількість аспірантур, так і кількість докторантур зросли на 21 %. Відповідно зросла і кількість охочих отримати певний науковий ступінь: чисельність аспірантів – на 40 %, докторантів – на 25 %. На жаль, розподіл аспірантур та докторантур за регіонами нерівномірний. Більшість з них зосереджена у м. Києві (відповідно 222 і 92), у Харківській (65 і 32), Львівській (31 і 14), Дніпропетровській (28 і 11), Одеській (27 і 16) та Донецькій областях (26 і 16). В інших регіонах їх кількість незначна, хоча немає жодного регіону, де були б відсутні аспірантура та докторантура. Спроби органів регіональної влади сформувати високий рівень кадрового потенціалу через необґрунтоване зростання чисельності аспірантур і докторантур не дає позитивних наслідків.

Щодо складової забезпеченості регіонів України аспірантами та докторантами, то найвищі показники у 2008 р. спостерігаються в АР Крим (відповідно 618 і 24 ос.), Дніпропетровській (1669 і 59 ос.), Донецькій (1892 і 90 ос.), Запорізькій (1014 і 24 ос.), Луганській (923 і 35 ос.), Львівській (2414 і 74 ос.), Одеській (2202 і 71 ос.), Харківській (4061 і 180 ос.) областях та у м. Києві (11761 і 678 ос.). Цифри підтверджують, що молодь починає проявляти інтерес до науки, незважаючи на низький рівень оплати праці дослідників. Це в основному пов'язано з необхідністю засвоювати нові знання, інформацію, виробляти та використовувати складну техніку, технологію, інформаційну, програмну продукцію. Найнижчі показники були у Волинській (відповідно 363 та 19 ос.), Закарпатській (280 і 2 ос.), Рівненській (264 і 11 ос.), Чернігівській (248 і 2 ос.) областях. На жаль, динаміка частки аспірантів та докторантів склалася не на користь інноваційного спрямування, особливо підготовки таких кадрів для матеріальної сфери виробництва. Частка аспірантів і докторантів, зайнятих вивченням фізико-математичних наук, а також технічних наук, знижується порівняно з підготовкою кадрів для економічних, педагогічних наук високої кваліфікації, особливо докторів наук.

Наступною складовою забезпеченості кадровими ресурсами є забезпеченість регіонів працівниками наукових організацій. До працівників наукових організацій зарахуємо дослідників, техніків та допоміжний персонал. За цим показником чисельність працівників наукових організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, зменшилася порівняно з 2007 роком на 3,8 %. Отже, тенденція зменшення кількості працівників (дослідники, техніки та допоміжний персонал) пов'язана насамперед з кризою інституціональної структури української науки, що переважно функціонує у межах традиційної галузево-відомчої системи. Таке

становище відповідає стратегії “виживання” та певною мірою “збереження” науково-технологічного потенціалу країни.

За загальної тенденції до скорочення чисельності виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) питома вага серед них докторів та кандидатів наук продовжує зростати і у 2008 році становила 17,7 % або 21,6 тис. ос. (4454 та 17127 осіб відповідно). За цим показником перші позиції займають Донецька (167 та 746 ос. відповідно), Дніпропетровська (142 та 787 ос.), Львівська (215 та 1028 ос.), Одеська (142 та 599 ос.), Харківська (619 та 2752 ос.) області та м. Київ (2766 та 8821 ос.). За ними – такі регіони, як АРК (87 та 384 ос.) і Київська область (74 та 352 ос.). Найнижчий рівень докторів та кандидатів наук, які виконують наукові та науково-технічні роботи – у Волинській (1 та 16 ос.), Житомирській (4 та 46 ос.), Рівненській (2 та 17 ос.), Тернопільській (1 та 25 ос.) областях.

Як свідчать статистичні дані, чисельність працівників, безпосередньо зайнятих науковою та науково-технічною роботою, скорочується, водночас зменшується чисельність кадрів із науковими ступенями, які найбільшою мірою є генераторами нових ідей та наукових розробок. Зростає чисельність працівників-сумісників, які займаються науковою та науково-технічною діяльністю за сумісництвом, однак загальна чисельність наукових кадрів скорочується. Причиною такого стану є значне зниження державного фінансування науково-дослідних розробок, впливу “мізків” (інтелектуальних кадрів) практично з усіх регіонів держави, що негативно впливає на їх інноваційний потенціал, знижуючи його рівень.

Отже, найвищий рівень кадрового потенціалу наявний у м. Києві, решта регіонів конкурують між собою за його значенням. Проте простежується тенденція до зменшення відриву між Києвом та іншими регіонами, хоча й невисокими темпами. Порівняно низьким залишається його рівень у Волинській, Житомирській, Кіровоградській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернігівській областях – органи влади названих регіонів повинні більше уваги приділяти питанням формування кадрового потенціалу інноваційного розвитку.

Розвиток науково-дослідного потенціалу регіонів України є важливою умовою прогресуючого розвитку інноваційного потенціалу через відтворення та вдосконалення його структури.

Цільове завдання науково-дослідної складової інноваційного потенціалу – створення сукупності наукових ідей, знань, інноваційних продуктів для підвищення його інноваційного іміджу.

На жаль, сучасний стан науково-дослідної сфери України зумовлений довгостроковим негативним впливом загальнооекономічних проблем, пов’язаних зі структурною деформованістю економіки країни, домінуванням у ній низькотехнологічних галузей і укладів, виробництв продукції з низьким рівнем доданої вартості, які об’єктивно малосприйнятливі до сучасних науково-дослідних досягнень.

Для аналізу науково-дослідного потенціалу регіонів України ми вибрали такі статистичні показники, як обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, кількість друкованих робіт, міжнародна співпраця наукових організацій.

Як свідчать показники обсягів виконуваних наукових та науково-технічних робіт, найвищий рівень спостерігається в областях Півдня України – АР Крим (1304 од.), Харківській (9954 од.), Донецькій (4812 од.), Дніпропетровській (3667 од.), Одеській (3374 од.), середні позиції – в західних регіонах, таких як Львівська (2233 од.), Івано-Франківська (1027 од.) області. У вищенаведених регіонах сконцентрована основна частина тих, хто працює над науковими та науково-технічними роботами.

Продовжує зростати активність публікування вітчизняних науковців. Так, у 2008 р. кількість друкованих робіт збільшилася порівняно з 2007 р. на 10,7 % і становила 307,8 тис. публікацій.

Важливим напрямом формування та розвитку науково-дослідного потенціалу є розвиток міжнародної співпраці, що потребує створення сприятливих умов і механізмів його підтримки в реалізації важливіших інноваційних проектів, пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки, розширення фундаментальних досліджень, створення нормативно-правової бази міжнародної співпраці.

Показник – кількість виїздів за кордон працівників ННТД, характеризує, з одного боку, прагнення науковців до міжнародної співпраці, через здобуття передового досвіду, з іншого – до пошуку та використання сучасної матеріально-технічної бази наукових досліджень. Значення цього показника покращилося з 10983 ос. у 2007 р. до 11288 ос. у 2008 р. Позитивним моментом в еміграційних процесів в науці стало набуття науковцями виробничого, комерційного та організаційного досвіду у нових сферах діяльності, який слід використовувати у розбудові вітчизняної науки. Передовсім це стосується комерціалізації та правового захисту наукових досліджень, трансферу технологій, а також упровадження нових форм оплати праці науковців, які поширені на Заході. Тому головним завданням держави та органів регіональної влади є сприяння поширенню інтеграційних процесів у науково-дослідній сфері та у розвитку зарубіжної співпраці, а також створення умов для розвитку власного науково-дослідного потенціалу із урахуванням світового досвіду. Цьому може сприяти участь молодих науковців у програмах зарубіжних стажувань з метою вивчення досвіду країн, що досягли успіху в певних сферах діяльності.

Отже, аналіз науково-дослідного потенціалу засвідчує, що такі регіони, як Дніпропетровський, Львівський, Харківський, Запорізький та м. Київ, можуть стати лідерами у науково-дослідній діяльності.

Отже, науково-дослідний потенціал регіонів України дотепер залишається доволі потужним, незважаючи на затяжну економічну кризу.

Разом з тим, цей потенціал не став ще основою для економічного розвитку держави. Так, серед аутсайдерів Волинська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська та Чернігівська області, через слабкий зв'язок науки та виробництва, а також вплив західних держав, які створюють сприятливі умови для інтелектуальної міграції українських молодих наукових фахівців та, разом з цим, істотно знижують науково-дослідний потенціал країни. Отже, спостерігається істотна диференціація у рівнях науково-дослідного потенціалу східних та західних регіонів держави, що зумовлено, насамперед, ефективністю його використання.

Найперший індикатор, який визначає наявність науково-дослідних і проектних організацій, підприємств інноваційної діяльності та рівень його фондо- і технічної озброєності, – матеріально-технічна сфера будь-якого регіону, адже вона відображає здібність змінювати орієнтир виробничих потужностей, а також налагоджувати виробництво знань та нових продуктів, які повною мірою відповідатимуть вимогам споживачів.

З метою підвищення продуктивності праці наукової та науково-технічної діяльності та ефективності виробництва за рахунок розроблення та впровадження нововведень потрібно забезпечити матеріально-технічне забезпечення цієї сфери діяльності у регіоні, тобто науковими організаціями, дослідними станціями, будовами, спорудами, обладнанням, обчислювальною та експериментальною технікою, виробничими площами.

Суб'єктами господарювання на перших етапах інноваційного процесу є наукові та науково-технічні організації, а саме: академічні інститути, дослідна частина ВНЗ, галузева наука. Так, у 2008 р. виконанням наукових та науково-технічних робіт займалося 1378 організацій, що на 132 одиниці менше ніж у 2005 р. За значенням цього показника існують істотні диспропорції в регіонах України. У 2008 р., найбільше організацій наукової та науково-технічної сфери було у м. Києві (338 од.) та у Харківській області (217 од.). Порівняно високим цей показник був у Автономній Республіці Крим (49 од.), у Дніпропетровській (88 од.), Донецькій (69 од.), Луганській (52 од.), Одеській (67 од.) областях. Найнижчі показники у Волинській (13 од.), Житомирській (10 од.), Рівненській (14 од.), Тернопільській (14 од.) та у Хмельницькій (6 од.) областях. Однак, попри проблеми, що спостерігаються в розвитку матеріально-технічної складової інноваційного потенціалу регіонів України, дослідження ж свідчать, що на етапі розроблення та апробації існують спеціалізовані структури та їх матеріально-технічна база.

В Україні загалом наукові організації зазнають значних труднощів щодо утримання на належному рівні наявної матеріально-технічної бази. Із загальної площі робочих приміщень наукових організацій третина потребує капітального ремонту, а частина таких приміщень дослідної бази становить 50 %. Значна кількість організацій взагалі не має своїх приміщень і дослідних баз. Оснащеність наукових працівників матеріально-технічними засобами вкрай низька – у десятки разів нижча, ніж у розвинених країнах світу [3]. Поширюється практика рейдерських атак та спроби перепрофілювання високотехнологічних науково-виробничих комплексів. Характерним прикладом цього є одне з найкращих підприємств електронної галузі Науково-виробниче підприємство “Сатурн”, яке володіє унікальними технологіями у галузі радіометрії та телекомунікації.

Також тривають негативні тенденції у приватизації об'єктів науково-технічної сфери, які продаються практично за безцінь, без урахування вартості нематеріальних активів. Так, у 2005–2007 рр. було приватизовано шість об'єктів науково-технічної сфери, три з них продано за ціною, що в кілька разів нижча від їх номінальної вартості. Це, зокрема, Спеціальне конструкторське бюро мікроелектроніки в приладобудуванні, Український НДІ сільськогосподарського машинобудування, Проектно-вишукувальний інститут “Кіровоградагропроект”. До об'єктів, що підлягають приватизації, у 2008 р. було зараховано Науково-дослідний інститут електромеханічних приладів, який є єдиним провідним підприємством в Україні та СНД із створення унікальної високотехнологічної апаратури реєстрації, обробки і передавання інформації.

Високий рівень забезпечення матеріально-технічної бази, згідно з результатами аналізу, спостерігається у м. Києві, Донецькій та Харківській областях, які мали найбільші значення практично за всіма окремими показниками аналізу матеріально-технічного потенціалу. Далі з істотним відривом ідуть Волинська, Закарпатська, Рівненська та Хмельницька області. Така диференціація за рівнем матеріально-технічного потенціалу спричинена, з одного боку, територіальною організацією науково-дослідних установ, закріпленою ще з часів СРСР виробничою спеціалізацією, значна їх кількість зосереджена у південно-східних областях, які індустріально розвинені, і значно менша їх кількість у західних областях, що є агропромисловими. З іншого боку – геополітичним розташуванням регіонів відносно центру та кордону. Водночас рівень забезпечення матеріально-технічною базою значною мірою зумовлений рівнем її фінансування. Нині спостерігається негативна тенденція, пов'язана із відсутністю фінансування або недофінансуванням на розвиток матеріально-технічної бази ВНЗ, НДІ.

У найближчому майбутньому істотні конкурентні переваги отримують ті регіони України, які створюватимуть більше інноваційної вартості, тобто об'єктів права інтелектуальної власності, формують ринки нововведень. Тому наступна складова інноваційного потенціалу регіону – ринкова.

Стан та рівень цієї складової аналізуємо з метою оцінки ринкового середовища, місткості ринку нововведень та підвищення конкурентних переваг за рахунок інноваційної діяльності.

Ринкову складову інноваційного потенціалу регіону ми оцінювали за такими статистичними показниками: кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах та кількість придбаних нових технологій.

Сучасна ринкова теорія оперує різноманітними економічними прийомами, моделями, алгоритмами та методами планування й організації підприємницької діяльності. Разом з тим, у практиці вітчизняних фірм застосовується незначна частка сучасного економічного інструментарію, що можна пояснити не лише відсутністю адаптації до українських умов, але й низькою кваліфікацією керівників багатьох підприємств.

Аналіз сукупного ринкового потенціалу в розрахунку на душу населення та на одиницю території свідчить про значну неоднорідність його розміщення в регіонах країни. Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновацію та кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, найбільша в найпотужніших промислових регіонах України. Так, у м. Києві – відповідно 140 і 133 од., Харківській – 97 і 80 од., Львівській – 71 і 59 од., Луганській – 57 і 44 од., Івано-Франківській – 73 і 63 од., Донецькій – 75 і 64 од., Дніпропетровській – 52 і 43 од. областях. Найнижчі значення спостерігаються у Волинській, Сумській, Миколаївській та Рівненській областях. Це пояснюється тим, що сучасна методологія ринкової діяльності сьогодні на стадії становлення, а більшість категорій і понять ще не апробовані практикою і науковим співтовариством.

Для підприємств, як суб'єктів конкурентних відносин впровадження і реалізація інноваційної продукції є одним із найважливіших факторів і способів забезпечення його конкурентоспроможності. Адже підприємство, яке швидше й ефективніше впровадить інновацію, за інших однакових умов, здобуває істотні конкурентні переваги.

Однак у країнах із трансформаційною економікою впровадження інновацій великою мірою втрачає значення як спосіб конкуренції. Як наслідок, істотно знижується ринковий попит на інновації та на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). В Україні, як і в інших країнах пострадянського простору, поки що надзвичайно слабо розвинена інфраструктура їх ринку, на недостатньому рівні патентно-ліцензійна справа, майже відсутня система інноваційного аудиту, який би дав змогу оцінити комерційну перспективність інновацій та ОІВ. Загалом, зазначає український дослідник І. Галиця, ця сфера недостатньо розроблена навіть у теоретичному плані, не говорячи вже про практику [4].

На сучасному етапі для забезпечення дієздатності ринку інтелектуальної власності в регіонах держави необхідно створити сприятливі умови кожному із його учасників, щоб вони одержали вигоду за максимальної прозорості здійснення операцій щодо об'єктів інтелектуальної власності, з дотриманням чинного законодавства, правил чесної конкуренції та дієвої участі державних органів управління та контролю.

Певні відмінності, на противагу попереднім двом показникам, демонструє показник освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах, до якої належать усі машини, устаткування, апарати, прилади, матеріали, вироби, продукти, що освоювалися виробництвом на промислових підприємствах протягом трьох останніх років. Так, згідно з отриманими результатами аналізу, найбільші обсяги освоєння виробництва інноваційної продукції у 2008 році на промислових підприємствах м. Києва (477 назв), Львівської (138 назв), Харківської (167 назв), Сумської (169 назв) та Дніпропетровської (136 назв) області. Високими вони є у Полтавській (90 назв), Вінницькій (91 назв), Запорізькій (148 назв), Чернівецькій (79 назв) областях. Такі обсяги в зазначених регіонах пояснюються визначенням найактуальніших пріоритетів інноваційного розвитку промислового комплексу та взаємодії науки, освіти, виробництва і фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності. Решта регіонів, зокрема Волинська, Миколаївська, Хмельницька області та м. Севастополь, мають набагато менші обсяги освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах (від 6 до 26 назв). Така ситуація свідчить про необхідність докорінних змін у системі промисловості інноваційного розвитку та її відповідного нормативно-правового забезпечення. Крім того, не сповна органами місцевого самоврядування опрацьовано механізми державного замовлення на освоєння пріоритетних інновацій у виробництві, також нерозвиненими є інноваційні структури (технопарки, технополіси, технологічні інкубатори, венчурні фірми), що істотно знижує рівень інноваційного потенціалу в цих регіонах держави.

Що стосується показника кількості придбаних нових технологій або (за статистичним звітом за 2008 рік назву показника було змінено) придбання інших зовнішніх знань, то найбільше його значення було у м. Києві (140 од.) та Харківській області (85 од.). За ними йдуть Херсонська (46 од.), Донецька (53 од.), Вінницька (44 од.), Запорізька (42 од.) та Донецька (41 од.) області. В інших областях кількість придбаних нових технологій не перевищувала тридцяти одиниць. На жаль, у цих регіонах дуже мало використовуються такі форми придбання нових технологій, як ліцензії, ліцензійні договори, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, результати досліджень і розробок, лізинг тощо.

Виникнення глобального наукового інформаційного простору пришвидшує темпи наукових досліджень, що позитивно впливає на розвиток виробництва та на посилення інноваційного характеру підприємництва.

Інформаційний ресурс, на відміну від інших, практично невичерпний. З розвитком регіонів держави й активізацією використання знань накопичення інформаційного ресурсу не зменшується, а навпаки, збільшується. При цьому цей вид ресурсів не є самостійним і сам по собі має лише потенційне значення, тільки поєднавшись з іншими ресурсами – досвідом, працею, кваліфікацією, технікою, технологією, сировиною, він є рушієм інноваційного потенціалу.

Для оцінки цієї складової ми використали такі показники, як кількість підприємств (організацій), які мали на балансі обчислювальну техніку та кількість підприємств (організацій), що мають доступ до INTERNET, поповнення парку обчислювальної техніки в регіонах України.

Ринок інформаційно-телекомунікаційних послуг в Україні та її регіонах нині у стані активного становлення. Збільшення кількості підприємств (організацій) ЕОМ протягом 2008 р. спостерігалось у Київській області – на 31,0 %, м. Києві – на 26,8 %, Хмельницькій та Львівській областях – відповідно на 26,0 % та на 22,2 %, Автономній Республіці Крим – на 19,7 %, а також у Волинській та Тернопільській областях – відповідно на 18,5 % та 18,2 %. Зауважимо, що близько половини 48,2 % парку ЕОТ України належить підприємствам приватної форми власності. Інформація щодо забезпеченості ЕОТ працівників наукової та науково-технічної діяльності в офіційній статистичній звітності відсутня. Такий стан ускладнює створення умов для формування інформаційного суспільства, інтеграції регіону до світового інформаційного простору.

Розвиток національного сегмента мережі Інтернет є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Надання послуг доступу до мережі Інтернет забезпечено в усіх регіонах України.

Ці та інші проблеми у сфері формування і використання національних інформаційних ресурсів, аналіз їх причин свідчать про необхідність зміни пріоритетів у політиці регіону у цьому напрямі. Однак підприємствам доцільно було б використовувати й інші альтернативні форми інформаційного забезпечення.

Також спостерігається значна диференціація за рівнем інформаційного потенціалу регіонів держави. Такі регіональні розбіжності зумовлені передовсім ефективністю роботи Державного агентства України з інвестицій та інновацій та регіональних центрів інноваційного розвитку зокрема.

Незважаючи на те, що Державне агентство України з інвестицій та інновацій вже заснувало дванадцять регіональних центрів інноваційного розвитку, а саме: Дніпровський, Західний, Карпатський, Кримський, Одеський, Південно-Західний, Північний, Північно-Західний, Північно-Східний, Східний, Таврійський, Чорноморський, першочерговими їх завданнями залишається навчально-методична підтримка тих підприємств, які уже сьогодні впроваджують інноваційні технології та мають плани розширення своєї діяльності, а також залучення ширшого кола підприємців для впровадження високих технологій [5].

Отже, потрібно активізувати створення інформаційного простору для підтримки ННТД та інноваційного бізнесу й забезпечення їх конкурентоспроможності.

Фінансова складова характеризує джерела та структуру фінансів, спроможних забезпечити умови реалізації складових інноваційного потенціалу для розроблення та комерціалізації нововведень.

Аналіз фінансового потенціалу регіонів України виконаємо на основі таких часткових показників, як фінансування наукових та науково-технічних робіт, обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій, витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, внутрішні поточні витрати на наукові та науково-технічні роботи, виконані власними силами наукових організацій.

Світовий досвід підтверджує, що потужна реалізація економічної функції власної науки, її вирішальний вплив на вирішення проблем технологічного оновлення виробництва в регіонах держави і масштабний випуск конкурентоспроможної продукції можливі лише за умови, коли сума витрат на науку перевищує 0,9 % (для України, враховуючи, що значна частина ВВП перебуває в “тіньовому” секторі економіки, цей пробіг оцінюється близько 1,7 % ВВП).

Оцінюючи показники фінансування наукових та науково-технічних робіт, можна відзначити, що він постійно зростає і у 2007 р. досяг 8,02 млрд. грн. Якщо порівнювати абсолютні значення 2008 р. відносно 2007 р., то збільшення обсягів фінансування відбулося в 1,1 раза.

За розрахованими даними 2008 р. найбільші обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт зафіксовано у м. Києві (3,26 млрд. грн.) та у Харківській (1,34 млрд. грн.) області. Значні обсяги наявні також у Дніпропетровській (7,2 млн. грн.), Донецькій (4,4 млн. грн.), Запорізькій (4,2 млн. грн.), Львівській (2,8 млн. грн.) областях. Така ситуація зумовлена наявністю підприємств машинобудівного, оборонного комплексу, діяльність яких забезпечує значні надходження до державного та місцевого бюджетів, що дає змогу, своєю чергою, сконцентрувати лівову частку всіх грошових потоків на територію цих регіонів. Найнижчі показники у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській і Чернівецькій областях – від 8,2 до 3,9 тис. грн. на одиницю населення.

Висновки

На підставі наведених обґрунтувань та аналізу встановлено, що інноваційний потенціал регіону – об'єкт поєднання кадрових, науково-дослідних, матеріально-технічних, ринкових та інших ресурсів і проце-

сів використання цих ресурсів з метою сприяння соціально-економічному розвитку регіону й одержання ефекту.

Здійснивши аналіз часткових показників інноваційного потенціалу регіонів України, ми дійшли висновків, що існують значні диспропорції у стані розвитку інноваційної сфери, які в багатьох випадках зумовлені нераціональним використанням інноваційних ресурсів, уповільненням темпів використання наукових та науково-технічних розробок, комерціалізацією їх у виробництво, недостатнім фінансовим забезпеченням інноваційних підприємств.

Перспективи подальших досліджень

Отже, для обґрунтування економічних показників перспективного розвитку інноваційної сфери в регіонах України необхідна комплексна оцінка їх стану та динаміки, що має ґрунтуватися на загальних змінах соціально-економічної ситуації в країні, а також враховувати сучасний стан використання інноваційних ресурсів.

1. *Статистичний збірник. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2008 рік.* – 363 с. 2. Буркинський Б.В. Лазарева Є.В. *Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону.* – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2007. – 140 с. 3. <http://www.nbuv.gov.ua/portel/> 4. Галиця І. *Комерціалізація інтелектуальної власності та прикладних наукових досліджень // Економіка України.* – 2001. – № 2. – С. 63–66. 5. <http://www.in.gov.ua/index.php/>

УДК 631.15:631.17

Д.Г. Легеза

Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки” УААН

ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

© Легеза Д.Г., 2010

Висвітлено світовий підхід щодо визначення категорії органічної продукції. Проаналізовано виробництво органічної продукції у провідних країнах Європи. Розкрито особливості органічного виробництва в Україні. Наведено переваги та недоліки впровадження органічного виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Розроблено модель суб'єктів органічного руху на перспективу. Запропоновано подальші дії щодо поліпшення процесу органічного виробництва для виробників, регіональних центрів та держави.

Ключові слова: органічна продукція, продукція, зроблена із органічних інгредієнтів, консервація земель, суб'єкти органічного руху, регіональний центр органічного виробництва, суб'єкти сертифікації продукції.

The world approach of organic products identification is highlighted in the article. Organic production in leading European countries is analyzed. The author reveals features for organic production in Ukraine. Advantages and disadvantages of implementing organic production in farms are followed. Author develops model organic movement actors for the future. Further action of organic production improving for producers, regional centers and state is proposed

Key words: organic product, made with organic ingredients, land conservation, organic development actors, regional center of organic production, product certification actor.

Постановка проблеми

За період інтенсифікації сільськогосподарського виробництва підвищилась інтенсивність використання засобів захисту рослин, мінеральних добрив, харчових добавок для тварин, що знижує подальшу безпеку споживання продукції. Такі дії пояснюються бажанням одержати більші прибутки (віддачею землі) та харчовою безпекою країни. Однак дослідження показують, що інтенсивне виробництво, знищуючи родючість ґрунтів, завдає шкідливого впливу сільському господарству у перспективі. Треба використовувати землі якомога ефективніше, забезпечуючи можливість натурального відтворення ресурсів та “безпечного”, здорового харчування. Виробництво зіштовхнулось з помилковим поверненням до процесу вичерпання ґрунтів, виробляючи невелику кількість продукції й застосовуючи засоби, які забруднюють природні ресурси та середовище взагалі. В країні зменшується продуктивність виробництва, погіршується споживча якість